

CSÁK GYULA

A háromkezű bivalyos

1.

Az elhanyagolt park odvas törzsű fái között fagyos szél süvített. Piszkos színű, rongyos felhők nyargalásztak az öreg fák fölött; időnként belezuhantak a ritkás lombzatba, majd gyorsan szertefoszlottak. Mesterséges kis tó fekete színű vize fodrozódott a közelben, meg méteres vastagságú, gyommal borított falmaradványok meredtek az égnek; a hajdan pompás kastély konokul kitartó óreinek tűntek. Távolabb, köröskörül zsirosan fénylő friss, őszi szántás, a felhők burkolta messzeségéig. A tó egyik szélén magasra nőtt, csupasz nádszálak borzongtak, akárcsak én: úgy éreztem, hogy múmiák lakta szigeten vagyok. S egyszercsak mozdulni kezdtek a múmiák: vacogva felidézte emlékezetem és dúsitotta képzeletem a közel fél évszázaddal korábban itt megtörténtekeket. Jelen voltam, de észrevétlen, mert senki nem vetett ügyet a kis mezőgazdasági cselédre, aki íme: krónikása lettem – láthatatlanul a valaha látottaknak.

2.

A kulcsár jelentette, hogy Béni bácsi, a siketnéma bivalyos egy emberi kezét lelt a parkban.

– Mifenét?! – meredt rá az intéző.

– Egy kezét – ismételte a kulcsár, még mindig merev tartásban.

– Beszéljen világosabban! – kiáltotta a cingár intéző.

A kulcsár most felé fordult. Eddig ugyanis az ablakmélyedésben terpeszkedő, ragyás arcú őrnagyot figyelte, mert voltaképpen az őrnagnak jelentett. Katonaviselt ember volt, s a tiszti ruha látványa rántotta haptákba. Az őrnagy azonban nem adta jelét, hogy figyelne rá. Kipillantott ugyan a kezében tartott francia nyelvű horgászknönyvből, de aztán újra belebújt a könyvbe, meg beljebb fészkelődött az öblös fotelbe is.

– Világosan mondom én, kérem. – Sértettség érződött a kulcsár hangjában. Tartását is ellazította, jelezve, hogy az intézővel szemben semmi alárendeltségérzete nincsen. A tüdőbetegnek látszó fiatalember egyébként is alkalmilag megbízott intéző volt. Négy hónapja került a birtokra mint gyakornok, a katonának behívott, régebbi intéző helyére. – Egy emberi kezét lelt a bivalyos a parkban – tette előbbi szavaihoz a kulcsár, aki érett kora okán is igazolhatónak vélte, ha nem alázatoskodik a gyerekképző előtt. – Így, csuklóformáig van meg – magyarázta és mutatta is. – Tele gyűrűkkel. Csupa arany meg gyémánt.

A kulcsáron, az őrnagyon meg az intézőn kívül még két férfi tartózkodott a nagy méretű, zöld színűre tapétázott szalonban. Utóbbiak ovális márványasztalnál ültek és kártyáztak. Az utolsó szavakra felfigyeltek.

– Úgy értsük, hogy csak egy kezét? – kérdezte egyikük, aki zömök, pirosposzsgás, élénk mozgású ember volt. Az őrnaggyal érkezett, s úgy mutatkozott be az intézőnek, hogy ő haditudósító. Az őrnagy az elmenekült birtokos közeli barátjának mondta magát.

– Semmi mást? – kérdezte a márványasztalnál ülő másik, zilált és ritkás hajú, s egyéb tekintetben is lompos, idős férfi, aki ugyancsak az őrnaggyal érkezett, s akiről azt súgta az intézőnek az újságíró, hogy ez valami zenész, de nem ez a lényeg, hanem

az, hogy az őrnagy által bújtatott zsidó. Hozzátette az újságíró, hogy ezt a vircsaftot nagyon helyteleníti, de sehol nem jelenthette az ügyet, és nem léphetett fel a délceg őrnaggyal szemben sem, akit feltehetően lepéNZelt a zsidó, s ráadásul az őrnagy állandóan kioldott pisztolytáskával közlekedett...

- Semmi mást, kérem - közölte a kulcsár ezúttal a levegővel. - Azt mondja az öreg: úgy hevert egy bokor tövében, mintha kesztyű lett volna. Előbb nem is akarta felvenni, de azután, amikor odább rúgta, hát megcsillantak a gyűrűk.

Az újságíró felállt a márványszaltól, jött-ment, aztán megállt, és a talpain himbálta magát, miközben fehér betétes cipőjét figyelte.

- Sajátságos - dörmögte, majd egy gondolattól indítatva felélénkült. - Úgy értem... a kéz tulajdonosa, vagyishát a... tetem, sehol nem látható?

- Így van, kérem.

- Mért gondolja, kedves szerkesztő úr - szólalt meg a ragyás arcú őrnagy zengzetest, mély hangon -, hogy ahhoz a kézhez feltétlenül tetem tartozik? Látszik, hogy Ön még nem szagolt elég puskaport. - A széles ablakpárkányra helyezte olvasmányát, kitornászta magát a fotelból, ruganyosan a pirosposzsgáshoz lépkedett, és vállára helyezte egyik kezét. - Van fogalma, kedves szerkesztő úr, hány darabra szakadhat egy ember?

Az asztalnál maradt lompos öreg összerándult, a szerkesztő viszont harciasan szembefordult a tiszttel.

- Már megbocsásson, őrnagy úr! Csak nem képzeLi, hogy valaki elveszíti egyik kezét, aztán vidáman továbbsétál?!

- Nem mondtam, hogy vidáman, és azt sem, hogy továbbsétált. Csak azt mondtam, amit mondtam.

Az újságíró tovább kakaskodott.

- Egyszerűen elképzelhetetlen, hogy egy kéz, hangsúlyozom: egy kéz és semmi más, csak úgy a park bokra alá repüljön.

- Odarepülhetett - bólintott meggyőződéssel az őrnagy, és szúrósan a kulcsárra nézett, aki ettől ösztönösen ismét haptákba rántotta magát. - Odarepülhetett éppen egy repülőőről, esetleg egy harcokcsiról.

- Képtelenségeket beszél, őrnagy úr! Ha egy repülőgépen vagy egy harcokcsiban akkora robbanás történik, amely egy emberi kezet leszakít, akkor az egyebet is ronszol, akkor annak a repülőgépnek le kell zuhanni, annak a harcokcsinak el kell pusztulni! És tudnak arról - förmedt a kulcsárra -, hogy a közelben lezuhant egy repülőgép, vagy kilóttek egy tankot?!

A kulcsár örült, hogy kiszabadulhatott az őrnagy tekintetének a szorításából, ezért eltúlzott készséggel felelt:

- Odébb... a csatornahídat verették az oroszok. Meg oda bomba is hullott. Azt mondják, amerikaiak voltak...

- Odébb, odébb... Mennyire odébb? - csapott rá újabb kérdésével az újságíró. - Milyen messzire van innen az az odébb?!

- Hát... jó öt kilométer lehet...

- No, lám! - fordult diadallal az őrnagyhoz a zömök férfiú. - Olyan légnyomás nincs, amely öt kilométerre röptsen egy... tárgyat. Ráadásul egyet, amit direkt erre a célra kiválasztott. Ilyen okos, ilyen szelektív légnyomás nincs!

Nagyon magasról és mosolyra görbült szájjal nézett rá az őrnagy, és visszasétált foteljéhez. Belesüppedt, kézbe vette könyvét, és csak ezután szólalt meg:

- A légnyomások természetéről nem kívánok laikusokkal vitázni. Mindenfajta légnyomást ismerek. Talán azt kivéve, amely Önt érte.

– Ezt a hangot nem tűröm! – toppantott pipacsszínűre válva az újságíró. A lompos és rongyos alak most felállt az asztal mellől, és fakó hangon, asztmásan lélegezve, széttárt karokkal azt mondta:

– Uraim... Könyörgöm, uraim... Ne bántódjanak meg, de mire ez a vita? Nem elég, amit a sors akaratunktól függetlenül ránk mért? – Apró ráncok özönével barázdált arcát most a kulcsárra emelte, de hangja és tekintete éppen olyan könyörgő volt, mint korábban. – Kedves uram, ne terheljen bennünket ezzel az üggyel.

Most a cingár intéző kapta össze magát, aki legszívesebben már az első percben kipenderítette volna a kulcsárt, de a többiek, mindenekelőtt pedig az őrnagy miatt, eddig fékezte magát.

– Igen! Mi a fészkes fenének jön ide ilyesmivel?!

A kulcsár bozontos szemöldöke megrezsent, de őrizte méltóságos tartását az intézővel szemben. Válasza hangsúlyosan nem az intéző kérdésére adott válasz volt.

– Arra gondoltam, hogy mégiscsak egy ember... darab, és hát ne huzigálják itten... Meg aztán a gyűrűk. – Most mondta ki azt az igazságot, amire korábban is gondolt: – Sok pénzt érhetnek azok. Mi legyen azokkal?

– Leszedni a gyűrűket?! – rikácsolta felháborodottan az újságíró. – Ez közönséges hullarablás!

– Miért lenne hulla egy végtag? – zengett az őrnagy hangja. – Járt már ön tábori kórházban? Amikor tömegesen csonkolnak? Valamely testrész csak addig emberi, amíg emberhez tartozik.

– Önnel nem vitázom! – legyintett az újságíró mérgesen, és megint a kulcsárra meredt. – Esetleg már... le is szedték a gyűrűket?!

– Nemigen lehet, kérem – mondta higgadtan a kulcsár. – Az a kéz ugye, egy kicsit... meg van puffedve...

– Jajj, ne! – nyögött fel a lompos, és a szoba távoli sarka felé sietett. Az újságíró megvetően pillantott utána, majd nyersen a kulcsárra szólt:

– Hozza be azt a kezét!

– Szükséges ez? – fordult vissza kétségbeesve a távolba menekült öreg. A köpcös újságíró felfújta magát, és patetikusra igazítottan, orációzva mondta:

– Ameddig mi itt vagyunk, uraim, addig a kultúra és a civilizáció is jelen van! Az a kötelességünk, hogy ennek a tudatában cselekedjünk. Tegye tehát, amit mondtam, és hozza be! – utasította a kulcsárt, aki először most jött némi zavarba. Toporgott, és tanácstalanul ingatta a fejét.

– Hoznám, kérem, de senkinek nem adja oda... Zsebre dugta az öreg, és ott marcolja...

Az őrnagy hahotára fakadt. Kihullott kezéből a könyv, hátravetette fejét, és úgy kitérgette nevetében a száját, hogy előcsillantak fémszínű őrlőfogai.

– Zsebre dugta... ta... ha-ha-ha... mind a három kezét! A háromkezű bivalyos!... Tessék, tessék besétálni, itt a világ legújabb csodája!

Az újságíró is elmosolyodott, de hamar szigorúra igazította arcát, és ismét a kulcsárra parancsolt:

– Hozza be a bivalyost is... mind a három kezével...

3.

Az ovális asztal közepén, a bivalyos szétterített, földszínű zsebkendőjén hevert a szürke kéz. Annnyira sértetlen volt, hogy ha nem ismerték volna eredetét, gipszöntvénynek vélhették volna, amelyet bizarr képzeletű szobrása valódi ékszerekkel díszített.

- Iszonyat - fordult el egyetlen pillantás után a ráncos, idegen úr. El is lépkedett, és szinte jajveszékelt. - A megcsonkított emberiség, a szörnyűséges háború szimbóluma...

- Inkább szép - suttogta megbűvölten az újságíró. - Nézzék meg, uraim - emelte feljebb a hangját, majd tovább fokozódott lelkesedése. - Nemes vonalú kéz! Feltehető, uraim, hogy ez a kéz, amíg... működni tudott... zongorázott, festett, verset írt, operált, vagy áldást osztott. Igaz, ez lehet egy pap keze...

Időközben az őrnagy ismét kézbe vette a könyvet. Nem olvasta, hanem lehunytt szemekkel motyogta a betanult szöveget: „Ha Ön biztosra akar menni, akkor viharos időben dobja be a horgot, amikor félnek a halak és összezavarodva, hirtelen elfelejtve szokásaikat, pánikszerűen röpdösnek a vízben...”

Soha nem horgászott, de három napja, amióta elszakadt a csapattestétől és nem is nagyon akart újra rátalálni, hanem ide, a kastélyba menekült a hülye újságíróval meg a munkatáborból magával szöktetett, nemzetközi hírű karnaggal - itt szorgalmasan memorizált az első pillanatban, véletlenül kezebe akadt horgászknönyvből, hogy óvja idegeit az összeroppanástól.

Szokott, ruganyos mozdulatokkal az asztalhoz lépett, és ő is megnézte a kezét, majd megjegyezte:

- Drága szerkesztő úr. Ez egy bal kéz. Nem szoktak bal kézzel áldást osztani. Vagy: igen? - Az eltávolodott férfi után szólt: - És nem is vezényelhetett, igaz, karnagy úr? Látott már ön balkezes karnagyot?

A karnagy nem felelt, az újságíró pedig úgy tett, mintha nem hallotta volna a megjegyzést. Azon kezdett elmélkedni, hogy valóban: miképpen kerülhetett ez a kéz ilyen sértetlenül a parkba? Mivel az őrnagy nem szólt közbe, fontoskodón vette sorra a lehetőségeket, leginkább azonban mégis azt latolgatta, hogy valami nagy magasságban felrobbant repülőőről hullott le.

- Inkább azt mondanám - vetette közbe óvatosan a kulcsár, és az őrnagyra tekintettel tisztelettudóan is -, hogy a kutyák húzták ide.

A karnagy mindkét fülét befogta, az újságíró pedig dühösen ellenkezett, mert ez a feltevés távol állt az övéitől.

- Ökörség! Akkor látszana rajta a kutyák foga!

- Vannak itt pulik - kockáztatta meg óvatosabban a kulcsár -, amékek tíz kilométerre is elviszik a madártojást a szájukban.

- Végül is: mindegy - rándította meg a vállát az újságíró. Közelebb lépett az asztalhoz és föléhajolt, hogy közvetlen közelségből is megnézzé a gyűrűket. Ebben a pillanatban azonban a mindeddig távolabb álló, mert odaparancsolt bivalyos előrehatolt, és félrelökte az újságírót, aki csaknem elesett. Felháborodásában a bivalyosnak akart támadni, de az őrnagy közbelépett.

- Nyugalom - emelte magasba tiltón a kezét. - Ön szerint mennyit érhetnek ezek az ékszerek, szerkesztő úr?

Az újságíró még nem tért magához felháborodásából, és újra a vén bivalyosra próbált rontani, de az őrnagy megint elhessentette, és megismételte a kérdését.

- Sejtlemem sincs - vonogatta a vállát. - Effélékben nem vagyok szakértő. Ámde ha tudnám is az értéküket, fel sem merülne bennem, hogy piaci értéküket becsülgessem. Ezek ehhez a kézhez tartoznak, és nem érinthetők! A megholt tulajdonát képezik, és vele szállnak a sírba!

- Nofene - dörmögött az őrnagy. - Temetést akar szerkesztő úr celebrálni egy... kéznek?!

- Igenis, el kell temetnünk!

Mínt hogy már nem fenyegette veszély a bivalyos testi épségét, ellépett mellőle az őrnagy, és töprengő sétába kezdett. Kis idő múltán a bivalyoshoz fordult:

– Mennyi jutalmat kér, mint becsületes megtaláló, öregem?

Felfogta a bivalyos, hogy hozzá beszélnek, mínt hogy azonban süket is meg néma is volt, hirtelen felhevültséggel hadonászni meg motyorászni kezdett, amiből a kulcsáron kívül senki nem értett semmit.

– Azt mondja – tolmácsolta a kulcsár –, hogy ez a kéz az övé, mindenestől az övé, mert ő találta.

– Barbár szempont! – kiáltott az újságíró. – Akárki találta, csak azt tehetjük, hogy eltemetjük!

Az őrnagy előretolta nagy állkapcsát az erős tűnődés jeleként, azután a hátráló bivalyoshoz lépett, és elkapta elől a rongyait, hogy ne tudjon tovább menekülni. Miközben így fogva tartotta az öregot, az újságíróhoz intézte szavait, de lehet, hogy csak önmagának beszélt.

– Eltemetni... Csakhogy ezek majd kiássák, ahogyan eddig is kiásták. Tudja, mit mondok a maga képzelődéseire, szerkesztő úr? Zagyvaságok! És tudja, mi az igazság? Ezrével kóborolnak az utakon a menekülők, akik sorában akadhatnak tehetősek is, akik meghalnak útközben, eltemetik őket a tovább vonuló hozzátartozók, ezek meg kiássák. – Keményebben markolta a bivalyos ruháját. – Kiássák és megcsonkítják a hullákat, ahogyan azt is, amelyhez ez a kéz tartozott... Vagy a fordítottja is igaz lehet. Megölték, azután elásták a gyűrűk tulajdonosát, és csak ez a kézfej maradt belőle. Ezt megtartották, mert nem tudták leszedni a gyűrűket! – Kissé megrángatta a mellen ragadott öreget. – Ezek ilyenek! ... Ezek most ürgyilkolást játszanak! Azt hiszik, hogy nekik most már mindent szabad!

Két ujjával megfogta a bivalyos állát, aki mindenáron menekülni próbált volna, és erőszakkal maga felé fordította, hogy a zavaros, vizenyős szemekbe szúrhatta a maga tekintetét. Valamilyen hangokat hallatott az öreg, de nyögdecselet a sarokba húzódott karnagy is, és befogva füleit, ütemesen a falnak bökölte homlokát.

Azután az őrnagy lecsapott. Egyszer, kétszer, háromszor.

4.

A leírt jelenetek és párbeszédék jó részénél a szalonban voltam, ahová tüzelőt hordtam. Jelen voltam akkor is, amikor az ütések nyomán a vénember összerogyant. Dermedt félelem fojtogatott, és csak akkor mozdultam, amikor a kulcsár azt parancsolta, hogy segítsék az elalélt bivalyost kivinni. Rokon bácsim volt nekem az összevert ember, és nem bivalyos, hanem Béni bácsi, aki egyébként szellemileg tiszta volt, és legszűkebb környezetével testi fogyatékoságai ellenére is megértette magát. Engem is ő ajánlott be a kulcsárnak, aki nekem nem kulcsár volt, hanem Sándor bácsi.

5.

Valamilyen vízimadár vissantott, és felröppent a fekete tóból. Azonnal elkapta a jeges szél, s pár pillanatig még láttam vergődni a levegőben, de a szeszélyes gomolyfelhőkben gyorsan eltűnt. A képzeletemben megidéződött múltat is elnyelte az idő, és azt éreztem, amit már sokszor, hogy a szélbe írtam betűimet, vagy mintha a fekete té sebesen fodrozódó hullámaira írtam volna.